

Cuvânt înainte

În anul 1688 a fost publicat la Amsterdam catalogul realizat de librarul olandez Cornelius van Beughem, intitulat *Incunabula typographiae sive catalogus librorum scriptorumque proximis ab inventione typographiae annis usque ad annum Christi MD inclusive in quavis lingua editorum* (Incunabilele tipografiei sau catalogul cărților și scriitorilor editați în orice limbă, din primii ani de la inventarea tiparului, până la anul de la Hristos 1500 inclusiv). Catalogul era destinat să inventarieze și, în același timp, să celebreze realizările celor două secole scurse de la inventarea tiparului; din titlul său a fost preluat și termenul „incunabulum” (plural : incunabula), intrat de atunci în terminologia specifică a bibliologiei, pentru a desemna orice carte tipărită de la inventarea tiparului de către Johannes Gutenberg (la jumătatea secolului al XV-lea), până la 31 decembrie 1500, indiferent de locul publicării, originea etnică a autorului și limba în care a fost scrisă ori tradusă lucrarea.

Chiar de la apariția lor, pe măsură ce erau tipărite și difuzate, incunabilele au fost incluse, inițial, în colecțiile deja constituite de manuscrise, colecții atât particulare, cât și ale unor instituții (mănăstiri, universități); aici erau înscrise în registre de evidență, pe materii ori în ordinea intrării în colecție și păstrate în dulapuri, ordonate pe materii și pe limbi, în general fără a se face vreo deosebire între manuscrise și cărțile tipărite. În cataloagele de licitații care se publicau cu ocazia dezmembrării unor colecții, ordonate tot pe limbi și pe materii, se trecea în dreptul fiecărei lucrări mențiunea „manuscris” (pe pergament sau hârtie) ori „tipăritură”, ca și alte particularități privind ilustrațiile, ornamentele, legătura etc., deoarece aceste elemente influențau prețul.

Datorită imenselor avantaje, de ordin nu numai cultural, spiritual și științific, ci chiar de ordin economic și social, pe care le prezenta tipărirea cărților, acest nou meșteșug a îmbrățișat toate domeniile cunoașterii. În urma studiilor întreprinse în secolul al XX-lea, pe baza numărului de incunabule care a mai ajuns până la noi și a fost deja luat în evidență într-o proporție semnificativă, comparativ cu cantitatea estimată, cel puțin aproximativ, a cărților tipărite în secolul al XV-lea, se poate afirma astăzi că domeniile

acoperite, în cea primă jumătate de secol de producție tipografică au fost: religie, circa 45%, literatură (clasică, medievală și contemporană), circa 30%, drept, circa 10% și lucrări cu caracter științific, din diverse domenii (istorie, geografie, astronomie, medicină, matematică, metalurgie, minerit, agricultură, lingvistică, lexicografie etc.), circa 10%.

Cât despre limbile în care au fost, fie scrise, fie traduse cărțile tipărite în această perioadă, aceleași studii au stabilit următoarele proporții: limba latină, 77%, limba italiană (il volgare), 7%, limba germană, 5-6%, limba franceză, 4-5%, limba flamandă, 1%, limbile greacă, ebraică, spaniolă, slavonă, croată, 5-4%.

Începând chiar din secolul al XV-lea, dar, mai ales în cel de al XVI-lea, datorită bogăției și diversității tipăriturilor, care răspundeau unei arii tot mai largi de gusturi și interese, au început să apară colecții formate cu precădere din tipărituri, manuscrisele constituind o excepție, din cauza prețului lor simțitor mai ridicat (desigur, nu ne referim aici la manuscrisele vechi, care erau căutate sau achiziționate de savanții umaniști ai Renașterii, în scopul cercetării și publicării lor ulterioare).

Evidența și catalogarea (mai sumara sau mai extinsă) a incunabilelor a început să-i preocupe pe colecționarii de incunabile. S-au întocmit inventare interne ale colecțiilor, s-au redactat și publicat liste de dublete, destinate schimbului între colecționari și chiar numeroase cataloage de licitație, pentru cazurile în care, fie proprietarul, fie moștenitorii acestuia, puneau colecția în vânzare.

Pe măsura dezvoltării colecțiilor de incunabile, cercetarea sistematică a acestora, privite ca monumente ale începuturilor artei tipografice, vehicule și instrumente ale răspândirii culturii în pățuri tot mai largi ale populației, pe arii tot mai extinse, a continuat prin studii și cataloage publicate în secolele următoare, în principalele țări europene în care s-au produs incunabile (pentru aceste țări incunabilele constituie primul capitol al bibliografiei lor naționale). Vom aminti doar câteva nume, ale celor mai renumiți cercetători, care au publicat lucrări de bază pentru studiul incunabilelor:

Michael Maittaire, în lucrarea *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum MD* (Analele tipografice, de la începuturile descoperirii meșteșugului, până la anul 1500), publicată la Haga, în anul 1719, având posibilități limitate de cercetare și de colaborare, a înregistrat 5.600 de incunabile din colecțiile care își publicaseră cataloagele.

Michael Denis, în *Supplementum annalium Michaelis Maittaire* (Completarea analelor lui Michael Maittaire), publicat la Viena în anul 1789, a înregistrat circa 12.000 de ediții de incunabile.

Georg Wolfgang Panzer, în primele 5 vol. ale lucrării *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum MD* (Analele

tipografice, de la începuturile descoperirii meșteșugului, până la anul 1500), publicate la Nürnberg, între 1793 și 1803, a izbutit să înregistreze circa 16.000 de ediții de incunabule.

Repertorium bibliographicum in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD typis expressi ordine alphabetico vel simpliciter enumerantur vel adcuratius recensentur (Inventar bibliografic în care, toate cărțile tipărite de la inventarea meșteșugului tipografic până la anul 1500 sunt, în ordine alfabetică, fie doar enumerate, fie descrise cu mai multă grijă), tipărit la Tübingen, în anii 1826-1838, în două volume, fiecare în două părți (reeditat în anii 1925, 1940, 1948), lucrarea monumentală a germanului Ludwig Hain (1781-1836), a fost primul catalog alfabetic de incunabule, cuprinzând descrierea a 16.311 incunabule, din diverse biblioteci, cu indicarea colecțiilor din care fac parte. Marele merit al acestui catalog constă în descrierea amănunțită a principalelor elemente tipografice, necesare identificării exacte a unei ediții: reproducerea incipitului, a titlului, a unor fragmente semnificative de text și a explicitului, menționarea formatului bibliografic, a paginației, a signaturilor; nu sunt uitate nici limba textului, tipul caracterelor tipografice și ilustrațiile. La incunabulele al căror colofon nu oferă informații despre locul și data tipăririi, ca și despre numele tipografului, în măsura în care nivelul informației de la acea dată i-a putut furniza aceste informații, Hain le-a menționat, dar la majoritatea incunabulelor fără date de publicare, acestea au rămas să fie completate prin cercetările desfășurate ulterior. Spre sfârșitul secolului, valoroasa lucrare a lui Hain a fost continuată și completată cu descrierea unui număr apreciabil de incunabule, descoperite și semnalate în cei aproape 70 de ani scurși de la apariția primului ei volum:

Walter Arthur Copinger a publicat la Londra, în anii 1895-1902, *Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum* (Completare la Repertoriul bibliografic al lui Hain), lucrare în două volume, reeditată și ea de mai multe ori.

Analizând catalogul lui Hain și completările (inclusiv corecturile) făcute de Copinger, Dietrich Reichling a publicat la München, între anii 1905 și 1914, în șase fascicule, *Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum. Additiones et emendationes* (Suplimente la Repertoriul bibliografic al lui Hain-Copinger. Adăugiri și corecturi). Și această lucrare a cunoscut mai multe reeditări.

Konrad Burger a publicat, în anul 1908, la Leipzig, *Ludwig's Hain Repertorium bibliographicum Register* (Index al Inventarului bibliografic al lui Ludwig Hain), un index al tipografilor și al locurilor de tipărire, cu menționarea, în descriere sumară, a lucrărilor publicate de respectivii tipografi, așa cum figurează ele în catalogul lui Hain. Modul de organizare și de prezentare a acestui

index a constituit un model pe care l-au urmat, în prezentarea acestui tip de indexuri, toate cataloagele de incunabule publicate ulterior.

Pe măsură ce a avansat și s-a extins cercetarea incunabulelor, în urma apariției tuturor acestor importante lucrări, a suportului științific superior pe care îl furnizau bibliografulor, s-a simțit nevoia unei evidențe, la nivel mondial, a ceea ce s-a mai păstrat din producția tipografică a secolului al XV-lea.

Studierea și catalogarea incunabulelor a intrat, la începutul celui de al XX-lea secol, într-o nouă etapă. În anul 1904 a luat ființă, la Berlin, Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke (Comisia pentru catalogul colectiv al incunabulelor), condusă de Konrad Haebler (1857-1946), considerat cel mai bun specialist al domeniului. Comisia și-a propus realizarea și publicarea catalogului colectiv al incunabulelor.

Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, s-a depus o muncă uriașă, susținută de o finanțare adecvată, s-au făcut investigații în arhivele istorice, în arhivele breslelor și ale unităților de cult, în literatură, în fondurile vechi de corespondență, s-a investigat tot ceea ce ar fi putut oferi informații atât despre cei implicați în procesul realizării intelectuale a cărților, cât și despre cei răspunzători de realizarea materialului tipografic, de turnarea caracterelor și de procesul însuși al tipăririi, de ilustrare, rubricare, legătorie, ca și de comerțul cu cartea, în cea de a doua jumătate a secolului al XV-lea. În jurul acestui catalog a luat ființă un adevărat institut de cercetare, identificare și catalogare a incunabulelor, în care, de peste un secol, se desfășoară investigații complexe, multidisciplinare.

O sarcină extrem de importantă a fost identificarea garniturilor de caractere tipografice folosite de meșteșugarii care au imprimat cărți în secolul al XV-lea. În acest punct, aportul savantului Konrad Haebler s-a dovedit de neprețuit. În lucrarea *Typenrepertorium der Wiegendrucke* (Inventar al caracterelor tipografice din incunabule), publicată la Halle-Leipzig, între anii 1905 și 1924, a inventariat toate garniturile de caracterele tipografice folosite la tipărirea incunabulelor, ordonându-le pe regiuni, pe orașe și, în final, pe ateliere. Comparând caracterele tipografice ale incunabulelor care nu aveau în colofon informații privind publicarea (loc, tipograf, dată), cu informațiile furnizate de *Typenrepertorium* și cu cele extrase din arhive și din alte surse, așa cum am menționat deja, majoritatea informațiilor care lipseau au putut fi completate.

Publicarea catalogului colectiv al incunabulelor — *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* — (prescurtat, în continuare, *GW*) a început în anul 1925. În prezent, *GW* este lucrat în întregime, se completează și se perfecționează în permanență dar, din cauza

modului complex în care a fost conceput (cu reproducerea porțiunilor de text necesare identificării diverselor ediții ale fiecărui incunabul, folosindu-se chiar garnitura de caractere tipografice a meșterului care a realizat lucrarea descrisă), tipărirea volumelor este greoaie și foarte costisitoare, astfel că, între 1925 și 1940, s-au publicat, pe fascicule, literele A-F (până la titlul Federici), cuprinzând descrierea a 9.730 de incunabule. Întreruptă din cauza războiului și a divizării Germaniei, tipărirea a fost reluată abia în anii '80, ajungându-se în prezent la litera H (la titlul Historia).

Datorită GW, cercetarea incunabulelor a luat un nou avânt, cu un pronunțat caracter de globalizare și la un nivel științific superior studiilor și publicațiilor anterioare, consacrate acestui domeniu.

În paralel, tot mai multe țări au înțeles necesitatea alcătuirii cataloagelor colective de incunabule, prin care să poată fi evidențiate atât autorii/titlurile/edițiile existente în țara respectivă, cât și colecțiile care le găzduiesc. Astfel, în secolul de curând încheiat, țări precum Italia, Belgia, Olanda, Statele Unite ale Americii, Franța (incomplet), Spania și Portugalia, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Croația etc. și-au publicate cataloagele colective de incunabule.

Pentru a grăbi și a facilita accesul cercetătorilor din întreaga lume la instrumentele de lucru indispensabile unei corecte identificări și catalogări a incunabulelor, specialiștii de la British Library au publicat, începând cu anul 1996, *The Illustrated Incunabula Short-Title Catalogue on CD-ROM*. Editor Martin Davies. Primary Source Media in Association with the British Library (prescurtat, în continuare, ISTC). Prima ediție a acestui catalog constă din două CD-ROM-uri care cuprind descrierea a 28.000 de ediții de incunabule (500.000 de exemplare). Dintre acestea, descrierea a 2.000 de incunabule este însoțită de ilustrații, care constau în reproducerea unor porțiuni de la începutul și sfârșitul textelor, necesare pentru identificare. Descrierile incunabulelor au fost făcute de specialiștii de la British Library, pe baza celor mai noi cercetări întreprinse în lume, publicând astfel, într-o formă prescurtată, dar cu numeroase elemente necesare identificării, tot fișierul GW (inclusiv partea nepublicată), completat cu un mare număr de incunabule cuprinse în cataloagele colective ale unor țări care încă nu-și comunicaseră fondurile la GW. La fiecare doi ani apare o nouă ediție, îmbogățită cu informațiile furnizate prin cataloagele colective publicate între timp. În România nu există nici o ediție a acestui catalog, din cauza prețului foarte ridicat (peste 5.000 de lire sterline).

Informațiile referitoare la colecțiile de incunabule din România și la autorii/titlurile/edițiile de incunabule din aceste colecții, vor fi incluse în ISTC numai după publicarea *Catalogului*

colectiv al incunabilelor din România, intrând astfel în circuitul internațional al valorilor culturale.

Cele mai vechi colecții de carte străină, occidentală, aflate în ținuturi românești, s-au format în mănăstirile diferitelor ordine călugărești ale cultului catolic, înființate în Transilvania chiar înainte de secolul al XV-lea. Bineînțeles, aceste colecții erau formate din cărți manuscrise, majoritatea cu conținut religios. După inventarea tiparului, zestrea acestor mănăstiri a crescut și s-a diversificat, cuprinzând incunabule, apoi și tipărituri ale secolelor care au urmat. Fondurile acestor biblioteci mănăstirești erau catalogate și organizate după regulile medievale, folosite în lumea mănăstirilor europene de care aparțineau. Colecțiile de cărți aveau un scop strict utilitar, legat de practicarea cultului și de susținerea perfecționării spirituale a obștei mănăstirii, în consecință, nu a existat nici interes, nici preocupare pentru publicarea cataloagelor acestor fonduri.

Marile colecții laice de carte veche străină, formate în Transilvania în cursul secolului al XVIII-lea, au fost primele care și-au publicat cataloagele fondurilor deținute: biblioteca lui Samuel Teleki și-a publicat catalogul integral al fondurilor deținute, în patru volume, la Viena, între anii 1796 și 1819; eruditul Friedrich Müller a publicat, în anul 1877, catalogul incunabilelor din Capela evanghelică din Sibiu, descrierea fiind îmbogățită prin transcrierea însemnărilor manuscrise de pe cele 272 de incunabule descrise; tot la Sibiu, colecția de 74 de incunabule a Muzeului Brukenthal a fost prezentată de Lorenz Sievert, în anul 1944, printr-un articol în care se dau informații ample despre conținutul și particularitățile incunabilelor, sunt transcrise însemnările manuscrise de pe cărți, alături de un index cronologic și de concordanțe stabilite cu catalogul lui Müller; o parte a colecției de incunabule a bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia a fost publicată de bibliologul Varjú Elemér încă din anii 1899-1901.

Prima comunicare către redacția GW a fondurilor și colecțiilor de incunabule din România a fost făcută, începând cu anul 1937, de diplomatul, colecționarul și bibliologul Constantin Ioan Karadja (Haga, 1889 - București, 1950). Fiul diplomatului român Ioan Karadja Pașa și-a făcut studiile la Cambridge și la Școala de drept din Londra, ajungând, la scurt timp de la absolvire, membru al baroului englez. Între 1920 și 1944, ca înalt funcționar al Ministerului de Externe al României, a îndeplinit diverse funcții în diplomatie și în comerțul exterior, la Budapesta, Geneva și Stockholm, iar din 1932, în Germania unde, între 1936 și 1941 a fost consul general al României. În 1941 a fost rechemat în țară, incredințându-i-se, până în anul 1944, conducerea Direcției Consulare. În anul 1946 a fost ales membru de onoare al Academiei

Române. A colaborat la numeroase periodice românești și străine, a publicat cărți, studii și articole pe teme economice, probleme valutare, comerț mondial, diplomatie și drept internațional. O atenție deosebită merită activitatea sa de cercetător și publicist pe teme din istoria României și din istoria culturii românești. Publicate în țară și în străinătate, în limbile română, franceză, germană și suedeză, lucrările sale au urmărit să atragă atenția istoricilor, oamenilor de cultură, dar și marelui public, asupra originii și istoriei poporului român, asupra contribuției sale la istoria culturii și civilizației universale. În sprijinul cercetărilor întreprinse, Constantin Karadja a colecționat antichități, obiecte de artă și, în special, valori bibliofile, multe dintre acestea pentru valoarea lor de surse ale istoriei românilor. Colecția sa, deschisă publicului din România, cuprindea exponate valoroase, unele dintre acestea având statut de unicat pe plan național.

În ședința din 3 iunie 1946 a Academiei Române, generalul Radu Rosetti, propunând alegerea lui Constantin Karadja ca membru de onoare al înaltului for, spunea: „Ca bibliofil, d-sa a adunat o bibliotecă bogată de incunabule, de ediții rare și de studii asupra trecutului nostru, de cel mai mare folos pentru cercetările istorice [...] De asemenea, trebuie menționat că editorii catalogului internațional al incunabulelor i-au încredințat întocmirea și publicarea părții privitoare la incunabulele aflate în bibliotecile publice și private din România, lucrare pe care a dus-o la bun sfârșit.”

Într-adevăr, în perioada șederii la Berlin, Constantin Karadja și-a continuat opera de colecționare și cercetare a incunabulelor, în strânsă colaborare cu redacția GW. Sub îndrumarea directă a savantului Konrad Haebler, a realizat *Lista incunabulelor de pe teritoriul României* (titlu dat de autor), înaintând-o redacției GW în variantă dactilografiată, cu corecturi autografe. La întoarcerea în țară, Constantin Karadja a unificat cele două liste, sub titlul *Inventarul incunabulelor păstrate în România* (343 de pagini, dintre care primele 69 de pagini cuprindeau studiul introductiv), urmând să încredințeze lucrarea tiparului. Din păcate, transformările profunde prin care a trecut țara în acei ani, modificările survenite atât în titulatura, în modul de organizare, cât și în componența colecțiilor de incunabule, făceau lucrarea complet depășită, imposibil de publicat. În articolul intitulat *Cercetări românești despre incunabule* [...], prof.dr. Dan Simonescu, singura sursă care menționează existența manuscrisului acestei lucrări, ne informează (în nota nr. 16 a articolului): „El se păstrează de d-na Marcela Karadja [soția lui Constantin Karadja, n.n. E.-M. Schatz] (București), care a binevoit a mi-l da pentru studiu. Din «Inventar» lipsesc p.1-69, care cuprindeau studiul introductiv.” În prezent nu mai avem nici o știre despre soarta acestui manuscris.

Revenind la lista înaintată de Constantin Karadja redacției GW, menționăm că este alcătuită din două părți: prima parte cuprinde, pe 132 de foi dactilografiate, cu corecturile autografe ale autorului, descrierea sumară, cu identificări corecte, făcute în redacția GW, a 1.470 de exemplare de incunabule, cuprinse în 38 de colecții din România, incluzând, așa cum era firesc, la acea dată, și incunabulele de la Cernăuți. Deși lista este structurată pe colecții, incunabulele sunt numerotate în continuare, de la 1 la 1.468 (pe parcursul listei au mai fost introduse două incunabule); cea de a doua parte, care cuprinde 114 foi, reia aceste descrieri, ordonându-le alfabetic, cu trimitere la numărul de ordine din prima listă. În țară nu există decât un singur exemplar, în București, la Biblioteca Națională a României, fotocopie după un microfilm primit în 1961 de la redacția GW din Berlin și, ca urmare, conținutul acestei liste nu este cunoscut decât de un număr foarte restrâns de bibliotecari și cercetători. Din această cauză, considerăm util să enumerăm colecțiile consultate și consemnate de Constantin Karadja (în ordinea dată de autor), menționând, la fiecare colecție, și numărul de incunabule descrise:

1. București, Academia Română, 18 incunabule
2. București, Biblioteca Brătianu, 6 incunabule
3. Aiud, Colegiul Bethlen, 19 incunabule
4. Alba Iulia, Biblioteca Batthyaneum, 551 incunabule
5. Arad, Biblioteca Casei Culturale a Minorităților, 38 incunabule
6. Arad, Liceul Moise Nicoară, 9 incunabule
7. Arad, Palatul Cultural, 5 incunabule
8. Bistrița, Biblioteca Parohiei Romano-Catolice, 1 incunabul
9. Brașov, Liceul Honterus, 1 incunabul
10. Călugăreni (Mureș), Mănăstirea Franciscanilor, 23 incunabule
11. Cernăuți, Universitatea Carol II, 30 incunabule
12. Cernăuți, Facultatea de Teologie, 2 incunabule
13. Cluj, Biblioteca „Lyceum”, 87 incunabule
14. Cluj, Biblioteca Parohiei Romano-Catolice, 13 incunabule
15. Cluj, Biblioteca Unitariană, 21 incunabule
16. Cluj, Univesitatea „Ferdinand I”, 8 incunabule
17. Cluj, Muzeul Ardelean, 44 incunabule
18. Galați, Biblioteca publică „V. A. Urechia”, 8 incunabule
19. Hunedoara, Mănăstirea Franciscanilor, 1 incunabul
20. Lăzarea-Ciuc, Mănăstirea Franciscanilor, 4 incunabule
21. Odorhei, Școala reformată de fete, 1 incunabul
22. Radna, Mănăstirea Franciscanilor, 3 incunabule
23. Sebeșul Săsesc, Gimnaziul Evanghelic, 1 incunabul

24. Sibiu, Biblioteca Consistoriului Regnicolar al Bisericii evanghelice, 1 incunabul
25. Sibiu, Muzeul Brukenthal, 325 incunabule
26. Sighișoara, Liceul Teutsch, 7 incunabule
27. Șumuleu, Mănăstirea Franciscanilor, 112 incunabule
28. Târgu-Mureș, Mănăstirea Franciscanilor, 1 incunabul
29. Târgu-Mureș, Colegiul Reformat, 7 incunabule
30. Târgu-Mureș, Biblioteca Teleki, 29 incunabule
31. București, Biblioteca Constantin Argetoianu, 6 incunabule
32. București, Biblioteca Al.C. Cantacuzino, 13 incunabule
33. București, Biblioteca Const. Ionescu-Mihăiești, 1 incunabul
34. București, Biblioteca Al. Saint Georges, 1 incunabul
35. București, Biblioteca Al. Tzigara Samurçaș, 1 incunabul
36. Arad, Kara Gyözö, 1 incunabul
37. Brașov, Biblioteca Béla Sillye, 1 incunabul
38. Biblioteca Grumazestiana (a lui Constantin Karadja), 70 incunabule.

Aceasta a fost situația colecțiilor și a exemplarelor de incunabule din România, înregistrată și predată de Constantin Karadja, în anii premergători celui de Al Doilea Război Mondial, redacției GW. Atât în fișierul prestigiosului catalog colectiv internațional, cât și în volumele publicate până în prezent, figurează informațiile comunicate de Constantin Karadja. Cercetări și publicații ulterioare ne-au arătat că în țară mai existau, chiar la acea dată, un număr restrâns de incunabule (la Oradea, Satu-Mare, Iași etc.), cuprinse în fonduri de carte veche, care nu fuseseră încă prelucrate și, în consecință, nu i-au putut fi semnalate autorului, pentru a fi cuprinse în listă.

Prefacerile social politice prin care a trecut România în anii care au urmat războiului au marcat profund atât configurația, cât și profilul și componența colecțiilor din instituțiile culturale patronate de noul regim. Dispăruseră o bună parte din colecțiile menționate de Constantin Karadja, se crease Fondul de Stat al Cărții (F.S.C.) destinat să colecteze și să redistribuie cărțile provenite din desființarea unor instituții/colecții și din confiscări de la persoane particulare, apăruseră instituții noi, precum Biblioteca Centrală de Stat (la sfârșitul anului 1955) ș.a., care și-au creat colecții de incunabule prin preluări de la F.S.C., prin achiziții din Anticariat și prin donații de la unele instituții sau de la colecționari particulari. Unii colecționari particulari (de exemplu Constantin Karadja și, după moartea acestuia, moștenitorii săi) au vândut cea mai mare parte a colecției, prin Anticariat, marilor biblioteci. În sfârșit, au apărut și noi colecționari particulari. Toate aceste transformări au impus cu stringență reactualizarea evidenței realizate de Constantin Karadja și comunicarea, către redacția GW, a noilor date, pentru ca

evidențele privind situația incunabilelor din România să poată fi completate și actualizate.

Primele lucrări în vederea realizării Catalogului colectiv al incunabilelor din România au demarat în a doua parte a anului 1964, sub egida Comisiei pentru incunabile, de pe lângă Asociația Bibliotecarilor din Republica Populară Română. În urma unor circulare lansate către biblioteci, muzee și alte instituții culturale din întreaga țară, s-au adunat la Biblioteca Centrală de Stat, până în anul 1970, 1.561 de fișe de incunabile, provenind din 20 de colecții de stat (biblioteci și muzee). Situația nu era completă, o parte din fișe erau inutilizabile, atât din cauza lipsei de experiență a celor care le-au întocmit, cât și din cauza insuficienței materialului de referință strict necesar. Stagiul de documentare la Deutschestaatsbibliothek din Berlin, la care au fost invitați în anul 1968 acad.prof. Dan Simonescu și d-na Viorica Secărescu, de la serviciul Colecții speciale al Bibliotecii Centrale de Stat, s-a soldat cu o serie de articole privind stadiul catalogării incunabilelor pe plan mondial, altele de popularizare a valorilor deosebite din producția tipografică a secolului al XV-lea existente în colecțiile din România, iar altele privind problematica realizării catalogului colectiv al incunabilelor.

În anul 1981, Direcția Patrimoniului Cultural Național (D.P.C.N.) a întocmit o nouă listă, cuprinzând 1.139 de poziții, pe baza fișelor primite din țară de la 24 de deținători, dar situația nu a fost mai bună. În cele mai multe cazuri, pe tipizatul D.P.C.N. au fost transpuse aceleași informații (unele incomplete, altele chiar eronate) cuprinse în fișele care fuseseră trimise anterior la Biblioteca Centrală de Stat.

Începând cu anul 1965, principalele biblioteci din România și-au publicat cataloagele colecțiilor de incunabile. Deși în bibliografia prezentului catalog există descrierea completă a tuturor acestor cataloage, le vom menționa și în acest context, ordonate cronologic și semnalate printr-o notiță sumară, urmată de specificarea numărului de incunabile cuprinse în fiecare catalog:

- 1965 Alba Iulia - Batthyaneum / Petrus Kulcsár (565 de incunabile)
- 1969 Sibiu - Brukenthal / Veturia Jugăreanu (382 de incunabile)
- 1970 București – Biblioteca Academiei / Livia Bacâru (74 de incunabile)
- 1971 Târgu Mureș – Teleki-Bolyai (70 de incunabile)
- 1972 Iași - Biblioteca Județeană / I. Kara (1 incunabil + sec. XVI)

- 1974 Iași – Biblioteca Centrală Universitară / Martin Bodinger (8 incunabule)
- 1975 Galați – Biblioteca Județeană / Ion Mărunțelu; Sorina Codreanu; Florica Carapcea (12 incunabule)
- 1979 Cluj-Napoca – Biblioteca Centrală Universitară / Elena Mosora; Doina Hanga (84 de incunabule)
- 1995 București – Biblioteca Națională / Elena-Maria Schatz (141 de incunabule)
- 1998 Satu Mare – Biblioteca Județeană / Paula Vasil-Marinescu; Marta Cordea (5 incunabule + sec. XVI)
- 1999 Miercurea-Ciuc – Muzeul Secuiesc al Ciucului / Erzsébeth Muckenhaupt (84 de incunabule)
- 2001 București - Universitatea de Medicină și Farmacie. Biblioteca Centrală / Elena-Maria Schatz; Gheorghe Buluță (1 incunabul + sec. XVI-XVIII)
- 2002 Deva – Mănăstirea franciscană / Szabó Henriette (1 incunabul + sec. XVI-XIX)
- 2004 Miercurea-Ciuc – Muzeul Secuiesc al Ciucului / Benedek, Éva; Erzsébeth Muckenhaupt (27 fragmente)
- 2005 Oradea - Biblioteca Eparhiei Romano-Catolice / Emödi András (8 incunabule)

În afara cataloagelor publicate, care însumează descrierile bibliografice a 1.453 de incunabule, o serie de articole apărute în diverse reviste și volume ale sesiunilor de comunicări semnalează un număr apreciabil de incunabule, din peste 20 de colecții. Unele dintre aceste incunabule au fost înglobate ulterior în cataloagele publicate ale respectivelor colecții.

Spre deosebire de cataloagele de colecție, care descriu amănunțit fiecare exemplar, semnalând toate particularitățile care îl individualizează (tipul caracterelor tipografice, dimensiunile zăului tipografic, numărul rândurilor pe pagina completă, numărul de coloane în care a fost tipărit textul, culorile cernelurilor tipografice, suitele de paginație, prezența ori absența signaturilor, starea de conservare, lipsurile, elementele adăugate, însemnările manuscrise, transcrise pentru toate informațiile pe care ni le pot furniza, apoi descrierea amănunțită a legăturii, consemnarea tuturor ex-librisurilor, care marchează traseul circulației respectivului exemplar, în timp și, în final, proveniența, calea și, pe cât posibil, data intrării exemplarului în colecția din care face parte), cataloagele colective se limitează la semnalarea sumară a ediției, cu consemnarea numai a acelor elemente, care o deosebesc de alte

ediții ale aceleiași lucrări. Bibliografia respectivei ediții este deosebit de importantă. Identificarea în principalele cataloage, internaționale, naționale și de colecții, ne scutește, în cazul incunabilelor, de o descriere bibliografică amănunțită, ne oferă informații extrem de utile, dobândite în cadrul unor cercetări, pe care nu orice bibliograf are posibilitatea de a le întreprinde (și nici măcar orice agenție bibliografică). În fine, foarte importantă și indispensabilă, în cazul cataloagelor colective, este menționarea colecției (sau colecțiilor) în care se află (unul sau mai multe exemplare din) ediția descrisă. Și toate acestea, deoarece un catalog colectiv național de incunabile are scopul de a evidenția:

- 1) numărul incunabilelor existente în țara respectivă, la data redactării catalogului colectiv;
- 2) autorii/titlurile/edițiile care alcătuiesc colecția de incunabile a acelei țări;
- 3) numărul de exemplare din fiecare lucrare și localizarea fiecărui exemplar;
- 4) colecțiile de incunabile din țara respectivă și localizarea lor.

În principiu, și la modul ideal, existența cataloagelor de colecție, în fiecare țară, ar trebui să faciliteze realizarea catalogului colectiv. S-ar putea crede că acesta ar trebui să decurgă automat din însumarea și reorganizarea informațiilor cuprinse în cataloagele de colecție. Dar, în realitate, nu se întâmplă niciodată așa. Din experiența tuturor țărilor care și-au publicat până în prezent catalogul colectiv național de incunabile, reiese faptul că aceasta nu este o lucrare colectivă (întocmită prin însumarea fișelor realizate de diverși colaboratori, ori a fișelor cuprinse în cataloagele publicate ale colecțiilor), ci o lucrare de autor. Autorul este obligat să vadă personal incunabilele, chiar și pe cele din colecțiile care și-au publicat catalogul. Numai în acest mod va izbuti să imprime lucrării o concepție unitară și să garanteze corectitudinea datelor furnizate sub semnătura sa. Bineînțeles, contribuția fiecărui autor, fie al unui catalog de colecție, fie al unei comunicări sau a unui articol de semnalare a unui incunabil, se menționează în bibliografia catalogului colectiv.

În anul 2001, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală (cu susținerea financiară a Ministerului Culturii și Cultelor) și-a asumat sarcina de mare răspundere a realizării și publicării *Catalogului colectiv al incunabilelor din România*, lucrare prin care se urmărește, pe de o parte împlinirea menirii oricărui catalog colectiv (conform celor mai sus menționate), iar pe de altă parte, introducerea acestor inestimabile valori bibliofile, existente în colecțiile din România, în circuitul științific mondial, includerea lor în patrimoniul cultural al umanității.